

Алтернативата, която ни се налага, е цинично ясна – чалгата

разговор с българския поет, есеист, драматург и литературен изследовател Пламен Антов

Пламен Антов е автор на книги с поезия, разкази и пиеси, както и на множество есета и литературно-критически статии в периодичния печат. Ст. научен сътрудник, д-р към Института за литература при БАН, той е автор и на монографичните изследвания „Яворов-Ботев: модернизъм и мит. Атавистичната памет на езика“ (2009) и „Поезията на 1990-те: Българско и постмодерно“ (2010). Освен че притежава точен поглед към различни литературни въпроси, Пламен Антов има сетива за актуалното в социокултурния и политическия живот в днешна България. За това свидетелства неговата публицистика, предимно в „Култура“ и „Литературен вестник“. Доказателство е и нашият разговор за списание „Българи“, където той, между другото, ни разкрива един интересен факт – носталгия по българското изпитваме не само ние, българите в чужбина, но и нашите сънародници в България.

Поет, есеист, драматург, литературен критик и теоретик – очевидно владееш различни употреби на езика. Каква е твоята концепция за литературния език по принцип, както и поотделно за всеки един жанр?

Аз не обичам да ползвам чужди езици на битово равнище, не съм полиглот. Но обичам да дълбая надълбоко в самия език – в Езика изобщо. Да играя с него в собствените му рамки и дълбочини, да изпробвам границите му. Сигурно оттук идват и изкушенията ми да говоря различни езици вътре, в рамките на литературата, т.е. да говоря на различни жанрове. Но не само това; дори в рамките на един жанр се старая всяка моя книга да говори на различен език. Обичам да правя различни книги. Всяка да е толкова различна от останалите, че ако липсва името ми на корицата, никой да не заподозре общото им авторство. За разлика от мнозина, смятам, че не авторът трябва да има стил, а книгата.

Автор си на седем поетически книги. В поне няколко от тях („Разпадащото се момче“, 1993; „Венеция“, 1997; „Лисабон или краят на поезията“, 2007) се повтаря

мотивът за разпадащото се тяло. Твоето „разпадащо се момче“ копнее по завръщане в лоното на майката. Означава ли нещо поспециално за теб този образ?

Бих могъл да отговоря по много начини, включително и много лично, сантиментално. Но тъй като предполагам, че прекият повод за нашия разговор е излезлият неотдавна том от изследването ми върху българския постмодернизъм на 1990-те (период, към който – не само формално – принадлежат и част от посочените книги), ще отговоря с една фройдистка метафорика, която е може би малко тежка и претенциозна, но е важна за литературно-историческия сюжет на българския постмодернизъм: копнежът по завръщане в Майката може да бъде видян и като убийство на „модерния“ Баща. Това е копнеж по „завръщане“ в Природата като опит за отиване отвъд Културата, отвъд модерността и модернизма. След-модернизъмът като някаква носталгия по изгубеното, по репресираната „природа“... Но ти ме тласкаш към най-рискваната дейност за един писател, още повече когато е и литературен теоретик – да интерпретира собственото си творчество. Затова ще спра дотук.

В поезията ти има редица женски образи, с които лирическият герой се заиграва еротично, но които са обикновено анонимни. Защо?

Анонимни са, защото това са културни метафори. Такава метафора е Венеция в едноименната книга. Такава метафора е и Америка в книгата „Америките ни“. В нея има например едно много брутално стихотворение („Влизане в непознат град и излизане“), което разказва едно много брутално изнасилване. Бях много развеселен, когато случайно веднъж, ровейки из Интернет, се натъкнах на това стихотворение, което някой (без мое знание, разбира се) беше поместил в сайт за еротична поезия или нещо подобно. Наистина, извадено от контекста си, то с голяма доза основание може да мине за такова. Но в цялостната философска стратегия на книгата означава нещо съвсем различно – агресията на егоцентричната европейска („бяла“, „мъжка“) култура спрямо културата на „другия/другата“, на доколумбова Америка. В някакъв смисъл и към природното като една културна метафора.

Автор си на изследването „Яворов – Ботев: модернизъм и мит“. Кажете

нещо за този проект. Каква е употребата на мита в съвременната литература?

Това, за употребите на мита, е безкраен въпрос и е много трудно просто „да се каже нещо“, още повече в едно интервю, предназначено за неспециализирана аудитория. Митът, както е известно, е фундаментът на човешката култура – онзи слой в нея, който задава моделните й структури. Цялата култура, включително и на най-всекидневните си равнища, се основава на атавистичната необходимост от митове. Съвременната масова култура (телевизията, Холивуд, MTV, родната ни чалга-култура, дори т. нар. „реална“ политика) – това е съвременната митология; тя в пълния смисъл на думата е това, което за древния човек са били класическите митове. А мястото на литературата в тази ситуация е особено. Тя е едновременно „вътре“, част е от нея, но е и надположена спрямо нея, промисля я и я изговаря „отвън“. Елементарната, т. нар. „масова“ литература се ползва елементарно, наивно и патетично от различните митологични схеми; интелигентната литература (например споменатият „висок“ модер-

низъм) ги пародира, преобръща и профанира. Постмодернизмът прави едновременно и двете, точно – прави едното като другото... А що се отнася до монографията ми за Яворов, това е напълно отделен въпрос. Изследвам сецесионния пласт в символистичния, „модерния“ език на Яворов, като се опитвам да реставрирам в него архаичния език на митическото, на едно дълбинно предмодерно мислене. Да докажа защо и как възрожденската поезия на Ботев е много по-модерна, т. е. политическа, от тази на отявления модернист Яворов... Но това е само една от сюжетните нишки, които изследването разгръща. Впрочем, то едва ли би било интересно за една аудитория извън тесния кръг на специалистите.

Съвсем наскоро излезе твое изследване върху българския постмодернизъм – „Поезията на 1990-те: Българско и постмодерно“. Каква е накратко концепцията на този научен проект?

За втори път в раговора ни употребяваш тази особено ненавистна мидумичка – проект. Първия път се въздържах, но сега ще заявя отно-

шението си към този тъй мощно нахлуващ откъм Брюксел свръхбюрократичен новогovor, който като раково образуване превзема и умъртвява езика. Това – като реминисценция към началото на нашия разговор... Иначе книгата, която имаш предвид, е част от тритомно изследване, което има амбицията да предложи и аргументира на базата на конкретната ситуация в българската поезия от втората половина на ХХ век една теория за двойствената същност на постмодернизма едновременно като максимално, крайно разгръщане на модернизационните енергии на Просвещението, но и на онази мрачна сянка, която то неподозирани влачи със себе си. Постмодерното като контра-модерно, при което „контра-“ събира заедно след- и пред-. Не знам как звучи, но наистина се затруднявам да резюмирам в достатъчно разбираем вид цялата онази сложна аргументация, която разгръщам в три съвсем не малки тома.

Политическата и социална атмосфера в България напоследък предизвиква определени трудности в правенето на наука, литература,

изкуство. Какво е мнението ти по този въпрос?

Отговорът ми е самоподразбиращ се. Няма как да скрия очевидното – в цялата си история българската хуманитарна култура не е преживявала по-реална заплаха... Впрочем, още не е сигурно дали и доколко ще успее да я преживее (макар че напоследък като че ли нещата започват да се подреждат в един по-благоприятен смисъл). Но ако успее, сигурно повече не ще има какво да я уплаши... Сериозно: най-големият проблем не е в банкерския примитивизъм на това българско правителство. Същинският проблем е, че хора като Дянков и Игнатов са само изразители на глобалната репресия върху хуманитарните ценности. Икономическата криза е само случайният повод за ускоряване и радикализиране на процеса. Тоталната хегемония на капитализма днес налага една ценностна система, в която с цинична откровеност ни се заявява, че няма повече място за „духовни“, нематериални и нефискални ценности. Има стойност само онова, което, казано без усуквания, носи пари, и то възможно най-много и възможно най-бързо. Което е финансово измеримо. Това е логиката на „Уолстрийт“, чийто продукт и е г-н Дянков. А ситуацията в България е толкова ужасяваща, защото България, за разлика от старите европейски демокрации (пък и от някои по-нови средноевропейски), не успя да развие ефикасни компенсаторни механизми. Механизми, които сигурно нямаше да спрат процеса (аз съм пълен песимист в глобален план), но поне да го забавят и посмекчат. Във всеки случай наш дълг – т. е. на интелектуалците, хората, занимаващи се с хуманитаристика, на мислещите и културните хора изобщо – е да се съпротивяваме срещу това новоустановяващо се статукво. Макар и с ясното съзнание на обречени. Духовният човек по това се раличава от банкера, от капиталиста, от политика, от футболиста – че го привличат изгубените каузи. В случая, ако си позволя един малко старомоден патос, залогът е много голям – самото бъдеще на човешката култура. Алтернативата, която ни се налага, е цинично ясна – чалгата; от роден или от холивудски тип, без

значение. И няма как да бъде друго-яче, когато фискалният фактор стане определящ в сфери като културата, науката, образованието.

Имаш ли свой собствен начин на бягство от тази ситуация?

Да, бягството ми е в работата като максимално активна съпротива.

Правителството постоянно прави абсурдни предложения по отношение на бъдещото съществуване и статута на една от най-авторитетните научни институции в България – БАН. Може би е трудно и безсмислено да се правят прогнози тук, но каква е твоята и какво е изобщо отношението ти към правените промени?

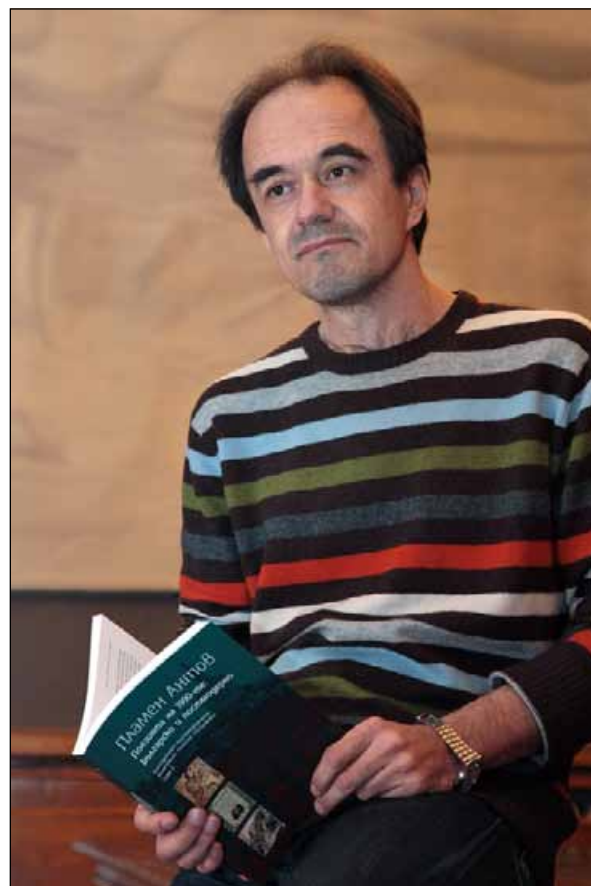
Що се отнася до действията на това правителство в конкретен и краткосрочен план, наистина всеки опит за прогноза е безсмислен поради поразителната лекота, с която то сменя позициите си. Впрочем, последният обрат в позицията му (да изтегли убийствения си законопроект) вдъхва надежди за едно градивно реформиране. Защото промени в БАН действително са необходими. Но не убийство... В дългосрочен и глобален план, както казах, съм песимист – не просто по отношение съдбата

на БАН, а по отношение изобщо на ценностите, които се създават и възпитават от хуманитарното знание.

Как би определил България метафорично?

Носталгия. Носталгия по нещо, което усещам, че губя. Че някакви студени, пластмасови хора, пристигнали за малко отнякъде, хора без памет и без душа, ми отнемат... Пак излезе патетично; но пък звучи добре за финал.

Димана Иванова

ПЛАМЕН АНТОВ

е роден на 12. 8. 1964 г. в Михайловград (Монтана). Завършил е българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Пише поезия, белетристика, есета, литературоведски статии. Публикува в сп. „Пламък“, „Летописи“, „Съвременник“, „Литературна мисъл“, „Език и литература“, „Философия“, „Демократически преглед“, както и във в. „Литературен форум“, „Литературен вестник“, „Век 21“ и др. Автор е на книгите: „Разпадащото се момче“ (първа награда за дебютна поезия на ИК „Пан“, 1993); „Неандерталецът“ (поезия, 1995); „Бягството на заека“ (белетристика, 1996); „Венеция“ (поезия, 1997); „Сантиментална география“ (поезия, 2000); „Америките ни“ (поезия, 2002); „Смъртта на авторите, или Записки по българските и прочия“ (пиеса; 2004); „Лисабон, или Краят на поезията“ (поезия, 2007); „Яворов – Ботев: модернизъм и мит. Атавистичната памет на езика“ (монография, 2009) и „Поезията на 1990-те: Българско и постмодерно“ (2010). Работи в Института за литература, БАН. Ст.н.с., доктор на филологическите науки. Член на Сдружението на българските писатели.